

Türkiye'nin Irak Savaşı'ndaki Pozisyonuna Dair Görüşler: Savaş Öncesi Ve Sonrası İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz

İ. Esen Yıldırım

Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Ekonometri Bölümü, İstanbul, Türkiye

Bu çalışmada, Türkiye'nin Irak Savaşı'ndaki tutumu hakkındaki görüşler tespit edilerek, Gizli Sınıf Analizi ile incelenmiştir. "Ekonomik çıkarlar, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunamaması, Irak'ın sınır komşumuz olması, ABD kontrolündeki yönetim" gösterge değişkenlerine dayalı olarak, hem savaş öncesindeki hem de savaş sonrasındaki gizli sınıflar ortaya çıkarılarak karşılaştırılmıştır. Çalışmada, bireylerin genel olarak savaşa karşı tutumları ile reel politik karşıdaki tutumları arasında fark olup olmadığı; savaş öncesindeki şartlarla savaş sonrası ortaya çıkan şartların bireylerin görüşlerinde değişikliğe yol açıp açmadığı ele alınan temel konulardır.

Anahtar Kelimeler: Gizli Değişken, Gizli Sınıf Analizi, Irak Savaşı, Türkiye'nin Pozisyonu

JEL Sınıflaması: H56, N4, C38

Reflections on the Position of Turkey in the Iraq War: A Comparative Analysis of Pre- War and Post

In this study, views concerning the attitudes of Turkey in the Iraq War were determined and examined by the Latent Class Analysis. Based on the indicator variables such as economic benefits, risk that the land integrity of Iraq may not be preserved, Iraq's being our bordering neighbor and USA-controlled administration; the latent classes both in pre- and post-war periods were revealed and compared with each other. Whether there is a difference between the common attitudes of individuals against the War and the attitudes against the real political situation and whether pre- and post-war conditions lead to change in the views of individuals are the main issues researched in this study.

Keywords: Latent Variable, Latent Class Analysis, Iraq War, Turkey's Position

JEL Classification: H56, N4, C38

1. Giriş

Sosyal bilimlerde yaşam kalitesi, sosyoekonomik statü, zeka, özgüven, muhafazakarlık gibi pek çok kavram doğrudan gözlenemez. Bu tür teorik kavramlar, bir ya da birkaç ölçümle tamamen açıklanamayan karmaşık olgulardır. Fakat, gözlenebilir dünyanın niteliklerini ortaya koymada etkin rol oynarlar (Sobel, 1994). Böyle doğrudan gözlenemeyen değişkenlere *gizli değişken (latent variable)*, doğrudan gözlenerek gizli değişkenler hakkında bilgi veren değişkenlere gözlenebilen (gösterge ya da manifest) değişken denmektedir (Bollen, 1989).

Gizli değişken incelemesi, gözlenebilen değişkenler arasında tespit edilen ilişkilerin, her bir gözlenebilen değişkenle gizli değişken arasındaki ilişkiden kaynaklandığı düşüncesinden doğmuştur. Gizli değişkenin tanımlanması durumunda, tüm gözlenebilen değişkenler arasındaki ilişkiler açıklanabilmektedir (McCutcheon, 1987).

2. Gizli Sınıf Analizi

Gizli değişken incelemelerinde kullanılan analizler, modelde yer alan değişkenlerin ölçek türlerine göre aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi dört gruba ayrılırlar (Bartholomew, 1987):

Gizli değişken modellerinin en iyi bilinen türü, Faktör Analizi'dir. Faktör Analizi, başta sosyal bilimlerde olmak üzere pek çok alanda sıkça kullanılan çok değişkenli istatistiksel analiz tekniklerinden biridir. Gözlenebilen değişkenler kategorik olduğunda, Faktör Analizi'ne benzer şekilde geliştirilen çok değişkenli analiz tekniği, Gizli Sınıf Analizi'dir. Gizli Sınıf Analizi'nin başlangıç noktası, kategorik gösterge değişkenlerin mümkün kombinasyonlarına göre hazırlanan çok değişkenli frekans tablolarıdır. Analizin temel amacı, gözlenebilen değişkenlerden elde edilen bilgilerle her biri en az iki gizli sınıf içeren teorik olarak anlamlı gizli değişkenleri ortaya çıkarmaktır (Hagenaars, 1993).

Tablo 1: Gizli Değişken Analizleri

		Gösterge Değişken	
		Sürekli	Kategorik
Gizli Değişken	Sürekli	Faktör Analizi (Factor Analysis)	Gizli Nitelik Analizi (Latent Trait Analysis)
	Kategorik	Gizli Profil Analizi (Latent Profile Analysis)	Gizli Sınıf Analizi (Latent Class Analysis)

A,B,...,E gösterge değişkenler ve X bir gizli değişken olmak üzere, A'nın I sayıda, B'nin J sayıda, ..., E'nin M sayıda kategorisi, X gizli değişkeninin T sayıda gizli sınıfı olsun. Bu veri seti için gizli sınıf modeli şöyle ifade edilir (Goodman, 1974):

$$\pi_{ij...mt}^{AB...EX} = \pi_t^X \pi_{it}^{AX} \pi_{jt}^{BX} \dots \pi_{mt}^{EX}$$

$i=1,2,\dots,I, j=1,2,\dots,J \quad m=1,2,\dots,M \quad t=1,2,\dots,T$

Bu model, bir loglineer model biçiminde aşağıdaki biçimde de gösterilebilir (Haberman, 1974):

$$\pi_{ij...mt}^{AB...EX} = \eta \cdot \tau_i^A \cdot \tau_j^B \dots \tau_m^E \cdot \tau_t^X \cdot \tau_{it}^{AX} \cdot \tau_{jt}^{BX} \dots \tau_{mt}^{EX}$$

$$\ln \pi_{ij...mt}^{AB...EX} = \lambda + \lambda_i^A + \lambda_j^B + \dots + \lambda_m^E + \lambda_t^X + \lambda_{it}^{AX} + \lambda_{jt}^{BX} + \dots + \lambda_{mt}^{EX}$$

Bir gizli sınıf modelinin iki tür parametresi vardır: Gizli sınıf olasılıkları, koşullu olasılıklar. Modelde π_t^X biçiminde gösterilen gizli sınıf olasılıkları, bir gözlemin t'inci gizli sınıfta yer alma olasılığını verir. T sayıda gizli sınıf için tüm π_t^X olasılıklarının toplamı 1'e eşittir (McCutcheon, 1987). Gizli sınıf modeli parametrelerinin ikinci türü olan $\pi_{it}^{AX}, \pi_{jt}^{BX}, \dots$ koşullu olasılıkları ise, her bir gösterge değişkenin her bir gizli sınıftaki ağırlığını verirler. t'inci gizli sınıfta olduğu bilinen bütün gözlemler için, bu sınıfa ait koşullu olasılıkların aynı olduğu varsayılır (Heinen, 1996).

Gizli sınıf modelinde parametre tahmininde kullanılabilecek çeşitli yöntemler için uyum iyiliği istatistikleri karşılaştırıldığında, maksimum benzerlik yönteminin en iyi sonucu verdiği görülmüştür (Hagenaars, 1993). EM algoritması, hem anlaşılması hem de uygulanması kolay olduğundan, son yıllarda Newton-Raphson ve Fisher'in skora yöntemi gibi alternatiflerine tercih edilen bir çözüm algoritmasıdır.

Maksimum benzerlik tahminlerinin iteratif hesaplamalarla bulunmasını sağlayan EM algoritması, her bir iterasyonda bir E(expectation) adımı ile onu izleyen bir M(maximization) adımından oluştuğu için bu isimle anılmaktadır. E adımında gizli sınıf parametreleri için bulunan tahminler, M adımında kullanılarak log-benzerlik

fonksiyonunu maksimum yapan yeni parametre değerleri elde edilir. Bu değerler yeni E adımında kullanılarak, optimum çözüm bulunana kadar iterasyona devam edilir (McCutcheon, 1987).

EM algoritması özellikle eksik veri problemini gideren bir yöntem olduğundan, gizli sınıf modelleri için çok uygun bir algoritmadır. Bu algoritma modeldeki gizli değişkenle ilgili skorları eksik veri kabul ederek, optimum çözümler elde edilmesini sağlar (Bartholomew, 1987).

n sayıda gösterge değişkenli bir gizli sınıf modelinde, gösterge değişkenlerin kategorileri I,J,...,M; gizli sınıf sayısı T olmak üzere serbestlik derecesi, $sd=(I \times J \times \dots \times M) - (I+J+\dots+M-n+1)T$ 'dir. Modelin tahmin ve testi, ancak serbestlik derecesinin pozitif çıkması halinde mümkün olduğundan, maksimum gizli sınıf sayısı serbestlik derecesine bakılarak tespit edilir.

Serbestlik derecesinin pozitif olması, gizli sınıf modelinin tanımlanabilir olması için yeterli değildir. Bu koşula ek olarak, kısmi türevlerden oluşan matrisin tam ranklı olması, yani matrisin rankının tahmin edilecek parametre sayısına eşit olması gerekmektedir.

Tam ranklı ve pozitif serbestlik dereceli modeller arasında, uyum iyiliği istatistiği en büyük (benzemezlik indeksi en düşük) olan tercih edilir. Bu modelin parametre tahminleri kavramsal olarak anlamlı bir sonuç ortaya koyabilmelidir.

3. Türkiye'nin Irak Savaşı'ndaki Pozisyonuna İlişkin Gizli Sınıflar

Bilindiği gibi Irak Savaşı, öncesinde olduğu gibi, sonrasında da önemli bir gündem konusudur. Savaşın henüz "Olası Irak Harekatı" olarak nitelendirildiği dönemde ülkemiz açısından en fazla tartışılan konu, Türkiye'nin bu savaşa ABD ile birlikte girip girmemesi konusu olmuştur. Tüm bu tartışmaların sonucunda Türkiye, bu savaşta ABD ile birlikte müdahil olarak yer almamıştır. Bu çalışmada, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin savaş başlamadan önce Türkiye'nin Irak Savaşı'ndaki muhtemel konumuna dair görüşleriyle, Türkiye'nin savaş sonrasındaki pozisyonu hakkındaki görüşleri Gizli Sınıf Analizi ile incelenerek karşılaştırılmıştır.¹

Çalışmanın ilk aşaması, Irak Savaşı başlamadan önce gerçekleştirilmiştir. Konunun Gizli Sınıf Analizi ile incelenmesinde dayanak noktası, bireylerin genel anlamda savaşa karşı tutumları ile reel politik gereği bu savaşa karşı tutumlarının ne ölçüde örtüştüğü düşüncesidir. Bu amaçla, 1-10 Nisan 2003 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde eğitim gören 400 öğrenciye "genel anlamda savaşa karşı tutumları, olası Irak Savaşı'nda Türkiye'nin yeri ve bu konudaki bilgi kaynakları" üzerine 8 dikotom sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Anketi cevaplayan öğrenciler, fakülte bünyesinde yer alan 11 bölümden Tabakalı Örneklemeye ile tesadüfi olarak seçilmiştir.²

Savaşın sona ermesinin ardından kamuoyunda, Irak Savaşı ile ilgili görüşlerin savaş öncesine göre oldukça farklılaştığı yönünde kanaatler oluşmuştur. Bu durum, Irak Savaşı öncesinde yapılan çalışmanın savaş sonrasında yinelenerek görüşlerde değişiklik olup olmadığını tespit etme düşüncesini doğurmuştur. Bu düşünce ile 10-20 Mayıs 2003 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde eğitim gören ve Tabakalı Örneklemeye ile seçilmiş 400 öğrenciye 8 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Savaş öncesi ve sonrasına dair elde

edilen bulgular karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

Genel anlamda savaşa karşı tutumları sorulduğunda, öğrencilerin % 96,5'i "savaşa hayır", %3,5'i "savaşa evet" tutumunu benimsediklerini ifade etmişlerdir.

Savaş öncesinde "Türkiye, ekonomik çıkarları açısından olası Irak Operasyonu'nda ABD'nin yanında yer almalıdır- görüşüne katılıyor musunuz" sorusuna, öğrencilerin %32,5'i katılıyor, % 67,5'i katılmıyorum cevabını vermiştir.

Savaş sonrasında "Türkiye'nin Irak Operasyonu'nda ABD ile birlikte yer almaması, sizce ülkemizi ekonomik açıdan nasıl etkiler" sorusu yöneltildiğinde ise, öğrencilerin %32'si olumlu, %68'i olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmiştir. Özetle, savaş öncesinde ekonomik çıkarları açısından bakıldığında Türkiye'nin savaşa girmemesi gerektiğini düşünenlerin oranı %67,5 iken, savaş sonrasında bu kararın yerinde olduğunu düşünenlerin oranı %32'ye düşmüştür.

Savaş öncesinde "Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmaması riski açısından, Türkiye bu operasyonda ABD ile birlikte olmalıdır- görüşüne katılıyor musunuz" sorusuna, %48 oranında katılmıyorum, %52 oranında katılıyor yanıtı alınmıştır.

Savaş sonrasında "Irak'ın kuzeyinde Türkiye için tehdit oluşturacak bir Kürt Devleti kurulması riski açısından, Türkiye'nin ABD ile birlikte savaşa girmemesi sizce nasıl sonuçlar doğurur" diye sorulduğunda ise, %74,5 oranında olumsuz, %25,5 oranında olumlu beklentiler olduğu ifade edilmiştir. İki sonuç karşılaştırıldığında, savaş öncesinde Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmaması riski yönünden ABD ile birlikte savaşa girmeliyiz diyen %52'lik bir kitle söz konusu iken, savaş sonrasında ABD ile birlikte savaşa girmememizin olumsuz sonuçlar getireceğini düşünenlerin oranı %74,5'tir.

Savaş öncesinde "Irak'ın sınır komşumuz olması, Türkiye'yi ABD ile birlikte hareket etmekten alıkoyacak bir faktör değildir- görüşüne katılıyor musunuz" sorusuna, katılmıyorum diyenlerin oranı %44 bulunmuştur.

¹ Gizli sınıf analizlerindeki gösterge değişkenler, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü öğretim üyelerinin bilgilerine başvurularak belirlenmiştir.

² Elde edilen bulgular, VI. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu'nda tebliğ olarak sunulmuştur. (Akın ve Yıldırım, 2003)

Tablo 2: Genel Anlamda Savaşa Karşı Tutum

	Frekans	%
Savaşa Hayır	386	96,5
Savaşa Evet	14	3,5

Tablo 3: "Türkiye Ekonomik Çıkarları Yönünden ABD'nin Yanında Yer Almalı"

	Frekans	%
Katılmıyorum	270	67,5
Katılıyorum	130	32,5

Tablo 4: Türkiye Ekonomisi Açısından Savaş Sonrası Durum

	Frekans	%
Olumlu	127	31.8
Olumsuz	273	68.3

Tablo 5: "Irak'ın Toprak Bütünlüğünün Korunamaması Açısından Türkiye ABD'nin Yanında Yer Almalı"

	Frekans	%
Katılmıyorum	191	47.8
Katılıyorum	209	52.2

Tablo 6: Irak'ın Toprak Bütünlüğünün Korunamaması Açısından Savaş Sonrası Durum

	Frekans	%
Olumlu	102	25.5
Olumsuz	298	74.5

Tablo 7: "Irak Sınır Komşumuz Olmasına Rağmen Türkiye ABD'nin Yanında Yer Almalı"

	Frekans	%
Katılmıyorum	225	56.2
Katılıyorum	175	43.8

Tablo 8: Irak'ın Sınır Komşumuz Olması Açısından Savaş Sonrası Durum

	Frekans	%
Olumlu	279	69.8
Olumsuz	121	30.3

Tablo 9: "ABD Kontrolündeki Yönetim Türkiye'nin Lehinedir"

	Frekans	%
Katılmıyorum	312	78
Katılıyorum	88	22

Tablo 10: ABD Kontrolündeki Yönetim Açısından Savaş Sonrası Durum

	Frekans	%
Olumlu	77	19.3
Olumsuz	323	80.7

Savaş sonrasında, "Irak'ın sınır komşumuz olması açısından bakıldığında, Türkiye'nin ABD ile birlikte savaşa girmemesinin sonuçları sizce ne yönde olacaktır" diye sorulduğunda ise, ankete katılanların %70'i olumlu gelişmeler olacağını

belirtmişlerdir. Kısaca, Irak'ın sınır komşumuz olmasını önemsiz görenler savaş öncesinde %44 iken, savaş sonrasında bu açıdan savaşa girmeme kararının olumlu getirileri olacağını düşünenlerin oranı %70'e çıkmıştır.

Savaş öncesinde “-Harekat sonrasında Irak’ta kurulması planlanan ABD kontrolündeki yönetim, ekonomik ve siyasal açıdan Türkiye’nin lehinedir-görüşüne katılıyor musunuz” sorusu, %22 oranında katılıyorum şeklinde yanıtlanmıştır.

Savaş sonrasında “-Operasyon sonrasında Irak’ta kurulan ABD kontrolündeki yönetim, ekonomik ve siyasal açıdan Türkiye’nin lehinedir-görüşüne katılıyor musunuz” sorusuna, öğrencilerin %19’u katılıyorum cevabını vermiştir. Savaş öncesi ile sonrası karşılaştırıldığında Irak’ta kurulan ABD kontrolündeki yönetimin Türkiye’nin lehine olacağını düşünenlerin oranı %22’den %19’a düşmüştür.

Savaş öncesinde “Hükümet bir yandan ABD ile pazarlık yaparken, diğer yandan savaşın çıkmasını engellemek amacıyla temaslarda bulundu. Bu durum, kimilerince olumlu karşılanırken, kimilerince de kararsızlık olarak nitelendirilip eleştirilmektedir. Siz, hükümetin Irak politikasını doğru buluyor musunuz” sorusu, %35 oranında evet, %65 oranında hayır yanıtı almıştır.

Savaş sonrasında “Türkiye’nin Irak Savaşı’ndaki tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz” diye

sorulduğunda, %47 oranında onaylıyorum, %53 oranında onaylamıyorum cevabı alınmıştır. Görüldüğü gibi, savaş öncesi ile sonrası karşılaştırıldığında hükümetin Irak politikasını onaylayanlar %35’ten %47’ye yükselmiştir.

Son olarak, öğrencilerden konu ile ilgili bilgi kaynaklarını belirtmeleri istenmiş; hem savaş öncesinde hem de savaş sonrasında özellikle televizyon, gazete ve dergilerin en fazla tercih edilen araçlar olduğu görülmüştür. Ayrıca, savaş sonrasında kamuoyunun daha yakından takip edildiği de tespit edilen bir diğer sonuçtur.

3.1.Savaş Öncesinde Gizli Sınıflar

Ankete katılan öğrenciler, genel anlamda savaşa karşı tutumları yönünden değerlendirildiğinde, yalnızca %3,5’inin “savaşa evet” dediği görülmüştür. Bu kişilerin, *ekonomik çıkar, Irak’ın toprak bütünlüğünün korunamaması, Irak’ın sınır komşumuz olması, ABD kontrolündeki yönetim* sorularına da genel eğilimlerine paralel şekilde, Türkiye’nin savaşa girmesi yönünde görüş belirttikleri tespit edilmiştir.

Tablo 11: Savaş Öncesinde Hükümetin Irak Politikası

	Frekans	%
Yanlış Buluyorum	261	65.2
Doğru Buluyorum	139	34.8

Tablo 12: Savaş Sonrasında Hükümetin Irak Politikası

	Frekans	%
Onaylıyorum	188	47
Onaylamıyorum	212	53

Tablo 13: Irak Savaşı Konusundaki Bilgi Kaynaklarınız

Kaynaklar	Savaş öncesi		Savaş sonrası	
	Frekans	%	Frekans	%
Televizyon	305	76.3	341	85.3
Gazete ve dergi	289	72.3	343	85.8
Çevremdeki Kişiler	77	19.3	135	33.8
İnternet	69	17.3	124	31.0
Radyo	33	8.3	78	19.5

Tablo 14: Gizli Sınıf Modelleri (Savaş Öncesi)

Model	L^2	χ^2	Benzemezlik İndeksi	Parametre Sayısı	Sütun Rankı	s.d.	Karar $\alpha=0.05$
Tam Bağımsızlık	80.042	99.229	-	-	-	11	Red
İki Gizli Sınıf	9.749	9.023	.0408	9	9	6	Kabul
Üç Gizli Sınıf	2.920	2.874	.0271	14	14	1	Kabul

Bununla birlikte ilk soruda “savaşa hayır” diyen % 96,5’lik büyük kitlenin, reel politik gereği de aynı görüşü benimseyip benimsemediklerini doğrudan bir gözlemlerle tespit mümkün değildir. Bu nedenle, “savaşa hayır” görüşünü benimseyenlere yönelik olarak Gizli Sınıf Analizi uygulanmıştır.

Irak savaşının farklı boyutlarını ortaya koyduğu düşünülen, *ekonomik çıkar, Irak’ın toprak bütünlüğünün korunamaması, Irak’ın sınır komşumuz olması, ABD kontrolündeki yönetim değişkenleri* Gizli Sınıf Analizi’nin gösterge değişkenleri olarak ele alınmıştır. Gizli sınıf modelinin çözümünde, EM algoritmasına dayalı olarak geliştirilen MLLSA paket programı kullanılmıştır.

İlk aşamada verilerin bir gizli yapı içerip içermediğini denetlemek amacıyla, tam bağımsızlık modeli incelenmiş, χ^2 uyum iyiliği istatistiğinin 99.229 ($L^2=80.042$) bulunması nedeni ile model reddedilmiştir. Bu sonuç, verilerin bir gizli yapı içerdiği düşüncesini doğrulamaktadır.

Tam bağımsızlık modelinin reddedilmesinden sonra, mümkün gizli sınıf modellerinin uyum iyiliği incelemesi yapılmıştır. Serbestlik derecesinin pozitif olma şartı nedeniyle, gizli sınıf modeli 2 ya da 3 gizli sınıflı bir model olacaktır. Bu modellerin uyum iyiliği testi sonuçları, Tablo 14’de verilmiştir.

İki gizli sınıflı model için χ^2 test istatistiği 9.023 ($L^2=9.749$) bulunmuş, 0.05 anlamlılık düzeyinde

model reddedilememiştir. Benzer şekilde üç gizli sınıflı modelin χ^2 test istatistiği 2.874 ($L^2=2.920$) bulunmuş, bu model de reddedilememiştir. İki model karşılaştırıldığında, üç gizli sınıflı modelin uyum iyiliğinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu karar, benzemezlik indeksi tarafından da desteklenmektedir (.0271 < .0408). Kavramsal anlamlılık açısından da üç gizli sınıflı model daha açıklayıcı olduğundan final modeli olarak belirlenmiştir.

Final modelinin parametre tahminleri Tablo 15’de verilmiştir. Gösterge değişkenlerin kategorileri, 0: katılmıyorum, 1: katılıyorum şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 15’de verilen parametre tahminleri incelendiğinde, nispi büyüklükleri %27, %54 ve %19 olan üç gizli sınıf elde edildiği görülmektedir. Bu gizli sınıflarda gösterge değişkenlerin ağırlıklı kategorileri * işareti ile belirtilmiştir.

Birinci gizli sınıf için koşullu olasılıklar incelendiğinde, bu sınıftaki öğrencilerin Türkiye’nin ABD ile birlikte savaşa girmesine destek verdikleri anlaşılmaktadır. Genel anlamda, “savaşa hayır” görüşünü benimseyenler içinde, %27’lik bir kesimin reel politik karşısında tam tersi bir tutum sergilemesi dikkat çekicidir. Bu gizli sınıf “**savaşa evet**” diyenlerin sınıfı olarak nitelendirilebilir.

Tablo 15: Final Gizli Sınıf Modelinin Parametre Tahminleri (Savaş Öncesi)

Gösterge Değişkenler	Kategoriler	Gizli Sınıflar		
		1	2	3
Ekonomik Çıkar Yönünden	0	.2457	.9081*	.7499*
	1	.7543*	.0919	.2501
Irak’ın Toprak Bütünlüğünün Korunamaması Yönünden	0	.5153*	.8608*	.9999*
	1	.4847	.1392	.0001
Irak’ın Sınır Komşumuz Olması Yönünden	0	.3669	.8771*	.0083
	1	.6331*	.1229	.9917*
ABD Kontrolündeki Yönetim Yönünden	0	.1474	.6218*	.6225*
	1	.8526*	.3782	.3775
Gizli Sınıf Olasılıkları		.27	.54	.19

Tablo 16: Öğrencilerin Gizli Sınıflara Atanması (Savaş Öncesi)

Ekonomik Çıkar Yönünden	Irak'ın Toprak Bütünlüğünün Korunamaması Riski Yönünden	Irak'ın Sınır Komşumuz Olması Yönünden	ABD Kontrolündeki Yönetim Yönünden	Gözlenen Frekans	Beklenen Frekans	Atanan Sınıf	Modal Olasılık
0	0	0	0	88	89.31	2	.9887
1	0	0	0	10	11.25	2	.7843
0	0	0	1	17	14.96	2	.9545
1	0	0	1	5	3.53	1	.5910
0	0	1	0	47	47.56	3	.7136
1	0	1	0	17	16.40	3	.6902
0	0	1	1	3	3.18	2	.6299
1	0	1	1	3	3.81	1	.9466
0	1	0	0	60	58.05	2	.9250
1	1	0	0	20	18.33	1	.7003
0	1	0	1	9	12.61	2	.6883
1	1	0	1	12	12.95	1	.9332
0	1	1	0	36	35.32	3	.5828
1	1	1	0	28	29.77	1	.7438
0	1	1	1	9	8.00	1	.8478
1	1	1	1	22	20.96	1	.7741

İkinci gizli sınıf için koşullu olasılıklar incelendiğinde, birinci sınıfın tersine bu sınıftaki öğrencilerin tüm sorulara katılmıyorum yanıtını verdiği görülmektedir. Bir başka ifade ile “savaşa hayır” görüşünü benimseyenlerin %54’ü, bu görüşleri ile tutarlı bir tavır sergilemekte, her açıdan Türkiye’nin ABD’nin yanında savaşa girmesini reddetmekte, Irak’ın Müslüman kimliğinin ve sınır komşumuz olmasının önemli unsurlar olduğunu ve ABD kontrolündeki yönetimin Türkiye’nin lehine olmayacağını düşünmektedir. Bu gizli sınıftaki öğrenciler, “**en kötü barış savaştan iyidir**” görüşünün savunucularıdır.

%19’luk kesimi temsil eden üçüncü gizli sınıfta ise, Türkiye’nin savaşa girmesini reddeden, ABD kontrolündeki yönetimin Türkiye’nin lehine olmayacağına inanan, fakat Türkiye’nin savaşa girmeme sebebinin Irak’ın Müslüman ve sınır komşumuz olmasından kaynaklanmadığını düşünen öğrenciler yer almaktadır. Bu öğrenciler, ikinci gizli sınıftaki öğrencilerden farklı olarak Irak’ın bizimle aynı dine mensup ya da komşu statüsünde olmasını önemli görmemektedir. Bu gizli sınıftaki öğrenciler, “**bu savaş Türkiye’nin savaşı değil**” düşüncesini taşımaktadır.

Öğrencilerin dört gösterge değişkene verdikleri cevaplara göre, gizli sınıfların her birine atanma olasılıkları bulunmuş ve modal atama kuralına

göre olasılığın en yüksek olduğu gizli sınıfa atama yapılmıştır. Mümkün tüm cevap kategorileri için atama sonuçları Tablo 16’da verilmiştir. Modal olasılıkların yüksekliği modelin geçerliliğini desteklemektedir.

3.2.Savaş Sonrasında Gizli Sınıflar

Savaş öncesinde tespit edilen görüşlerin analizinden sonra, karşılaştırma yapabilmek amacıyla savaş sonrasında anket çalışması yinelenmiş ve yeni gizli sınıflar elde edilmiştir. Bu incelemede de *ekonomik çıkar, Irak’ın toprak bütünlüğünün korunamaması, Irak’ın sınır komşumuz olması, ABD kontrolündeki yönetim değişkenleri* gösterge değişken olarak alınmıştır.

Verilerin bir gizli yapı içerip içermediğini denetlemek amacıyla, tam bağımsızlık modeli test edilmiş, χ^2 uyum iyiliği istatistiğinin 52.241(L2=49.575) bulunması nedeni ile model reddedilmiştir. Bu sonuç, verilerin bir gizli yapı içerdiği düşüncesini doğrulamaktadır.

Tam bağımsızlık modelinin reddedilmesinden sonra, mümkün gizli sınıf modellerinin uyum iyiliği incelemesi yapılmıştır. Serbestlik derecesinin pozitif olma şartı nedeniyle, gizli sınıf modeli 2 ya da 3 gizli sınıflı bir model olacaktır. Bu modellerin uyum iyiliği testi sonuçları, Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Gizli Sınıf Modelleri (Savaş Sonrası)

<i>Model</i>	L^2	χ^2	<i>Benzemezlik İndeksi</i>	<i>Parametre Sayısı</i>	<i>Sütun Rankı</i>	<i>s.d.</i>	<i>Karar $\alpha=0.05$</i>
Tam Bağımsızlık	49.575	52.241	-	-	-	11	Red
İki Gizli Sınıf	2.914	2.882	.0216	9	9	6	Kabul
Üç Gizli Sınıf	1.978	1.984	.0192	14	14	2	Kabul

İki gizli sınıflı model için χ^2 test istatistiği 2.882 ($L^2=2.914$) bulunmuş, 0.05 anlamlılık düzeyinde model reddedilememiştir. Benzer şekilde üç gizli sınıflı modelin χ^2 test istatistiği 1.984 ($L^2=1.978$) bulunmuş, bu model de reddedilememiştir. İki model karşılaştırıldığında, üç gizli sınıflı modelin uyum iyiliğinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu karar, benzemezlik indeksi tarafından da desteklenmektedir (.0192 < .0216). Fakat kavramsal anlamlılık açısından bakıldığında, üç sınıflı modelin iki sınıflı modelden daha açıklayıcı olmadığı görülmüştür. Bu nedenle daha az parametreliliği olan iki gizli sınıflı model final modeli olarak belirlenmiştir.

Gösterge değişkenlerin kategorileri, 0: katılmıyorum, 1: katılıyorum olmak üzere, final modelinin parametre tahminleri Tablo 18'de verilmiştir.

Savaş sonrasına ilişkin final modeli incelendiğinde, eşit büyüklükte iki gizli sınıf elde edildiği görülmektedir. Gösterge değişkenlerin ağırlıklı kategorileri dikkate alınarak yapılan yorumlama, gizli sınıfların yapısını ortaya koymaktadır.

Birinci gizli sınıfta yer alan bireylerin şu görüşlere sahip olduğu anlaşılmaktadır: "Irak Savaşı'nda Türkiye'nin ABD ile birlikte savaşa girmemesi, ekonomik yönden, Irak'ın toprak bütünlüğünün

sağlanamaması yönünden olumsuz sonuçlar getirecek ve ABD kontrolündeki yönetim Türkiye için dezavantajlı olacaktır; fakat Irak'ın sınır komşumuz olduğu düşünülürse savaşa girmememizin olumlu sonuçları olacaktır". Özetle, ankete katılan gençlerin yarısı için "Irak'ta savaş sonrası kurulan yeni düzenin Türkiye'ye yarar sağlamayacağı" düşüncesi ağırlık kazanmıştır.

İkinci gizli sınıf incelendiğinde, "Türkiye'nin Irak Savaşı'nda ABD ile birlikte yer almaması, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması açısından Türkiye için olumsuz sonuçlar doğuracak; ABD kontrolündeki yönetim Türkiye'nin aleyhine olacak; fakat ekonomi ve sınır komşuluğu bağlamında olumlu gelişmeler yaşanacak" diyenlerin bu grupta yer aldığı görülmüştür. Özetle, bu gizli sınıfta yer alan %50'lik kitlede, "savaşa girmememizin çok yerinde bir karar olduğu" düşüncesi hakimdir.

Öğrencilerin dört gösterge değişkene verdikleri cevaplara göre, gizli sınıfların her birine atanma olasılıkları bulunmuş ve modal atama kuralına göre olasılığın en yüksek olduğu gizli sınıfa atama yapılmıştır. Mümkün tüm cevap kategorileri için atama sonuçları Tablo 19'de verilmiştir. Modal olasılıklar yüksek olduğundan model geçerlidir.

Tablo 18: Final Gizli Sınıf Modelinin Parametre Tahminleri (Savaş Sonrası)

<i>Gösterge Değişkenler</i>	<i>Kategoriler</i>	<i>Gizli Sınıflar</i>	
		<i>1</i>	<i>2</i>
Ekonomik Çıkar Yönünden	0	.0637	.5664*
	1	.9363*	.4336
Irak'ın Toprak Bütünlüğünün Korunamaması Yönünden	0	.2059	.1843
	1	.7941*	.8157*
Irak'ın Sınır Komşumuz Olması Yönünden	0	.5365*	.8505*
	1	.4635	.1495
ABD Kontrolündeki Yönetim Yönünden	0	.0473	.4587
	1	.9527*	.5413*
Gizli Sınıf Olasılıkları		.50	.50

Tablo 19: Öğrencilerin Gizli Sınıflara Atanması (Savaş Sonrası)

Ekonomik Çıkar Yönünden	Irak'ın Toprak Bütünlüğünün Korunamaması Riski Yönünden	Irak'ın Sınır Komşumuz Olması Yönünden	ABD Kontrolündeki Yönetim Yönünden	Gözlenen Frekans	Beklenen Frekans	Atanan Sınıf	Modal Olasılık
0	0	0	0	8	8.29	2	.9920
1	0	0	0	10	7.26	2	.8665
0	0	0	1	37	36.65	2	.9931
1	0	0	1	29	31.60	2	.8816
0	0	1	0	2	1.50	2	.9620
1	0	1	0	1	1.94	2	.5691
0	0	1	1	6	6.62	2	.9668
1	0	1	1	9	8.13	2	.6024
0	1	0	0	9	11.03	2	.8796
1	1	0	0	28	26.94	1	.7243
0	1	0	1	50	48.07	2	.8934
1	1	0	1	107	108.14	1	.6960
0	1	1	0	2	2.85	2	.5977
1	1	1	0	18	18.17	1	.9281
0	1	1	1	13	11.98	2	.6303
1	1	1	1	71	70.81	1	.9184

4. Sonuç

Bu çalışmada, yaşları 18 ile 32 arasında değişen, %48'i erkek, %52'si kız olan Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. öğrencilerinin Türkiye'nin Irak Savaşı'ndaki pozisyonuna dair görüşleri alınarak, savaş öncesi ve sonrası için gizli sınıflar karşılaştırılmıştır.

Öğrencilerin %96,5'inin genel anlamda savaş karşıtı bir tutuma sahip olduğu, fakat bu kişiler içinde Türkiye'nin Irak Savaşı'na girmesine karşı olanların oranının %73 olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, savaş karşıtı olduklarını beyan etmelerine rağmen, %23'lük bir kesimin Türkiye'nin bu savaşta müdahil olmasını istedikleri ortaya çıkmıştır. Buna dayalı olarak "savaşa hayır" sloganını benimseyenlerin, reel politik karşısında farklı tutumlar sergileyebildikleri, hatta görüşleri netleştirildiğinde her yönden savaş taraftarı bir tavır sergileyebildikleri tespit edilmiştir.

Savaş öncesi ve savaş sonrası dönem karşılaştırıldığında ise şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Savaş öncesinde, ekonomik çıkarları açısından Türkiye'nin savaşa girmemesini doğru bulanların oranı %67,5 iken, savaş sonrasında bu kararın yerinde olduğunu düşünenlerin oranı %32 bulunmuştur.
- Savaş öncesinde, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunamaması riski yönünden ABD ile birlikte savaşa girmeliyiz diyen %52'lik bir kitle söz konusu iken,

savaş sonrasında ABD ile birlikte savaşa girmememizin bu yönden olumsuz sonuçlar getireceğini düşünenlerin oranı %74,5'e yükselmiştir.

- Irak'ın sınır komşumuz olmasını önemsiz bulanlar savaş öncesinde %44 iken, savaş sonrasında bu açıdan savaşa girmeme kararının olumlu getirileri olacağını düşünenlerin oranı %70'e çıkmıştır.
- Savaş öncesi ile sonrası karşılaştırıldığında, Irak'ta kurulan ABD kontrolündeki yönetimin Türkiye'nin lehine olacağını düşünenlerin oranı %22'den %19'a düşmüştür.
- Savaş öncesi ile sonrası karşılaştırıldığında hükümetin Irak politikasını onaylayanlar %35'ten %47'ye yükselmiştir.

Savaş öncesindeki görüşler analiz edildiğinde, "savaşa hayır" görüşünü benimseyenler içinde %27, %54 ve %19 ağırlığa sahip üç gizli sınıf ortaya çıkarılmıştır: Birinci gizli sınıf, %27'lik bir kesimin reel politik karşısında tam tersi bir tutum sergilediğini göstermekte, aslında "savaşa evet" görüşünü benimsemektedirler. %54 ağırlığa sahip olan ikinci gizli sınıftaki öğrenciler, "en kötü barış savaştan iyidir" görüşünün savunucularıdır. %19'luk kesimi temsil eden üçüncü gizli sınıftaki öğrenciler ise, "bu savaş Türkiye'nin savaşı değil" düşüncesini taşımaktadır.

Savaş sonrasındaki görüşler incelendiğinde ise, eşit ağırlıkta iki gizli sınıf elde edilmiştir: Birinci gizli sınıfta yer alan bireylerde “Irak’ta savaş sonrası kurulan yeni düzenin Türkiye’ye yarar sağlamayacağı” düşüncesi hakimdir. İkinci gizli sınıftaki öğrenciler için ise, “savaşa girmememizin çok yerinde bir karar olduğu” düşüncesi ağır basmaktadır.

Bilindiği gibi Irak Savaşı’nın başından beri, sürekli olarak yeni gelişmeler ortaya çıkmakta ve konuya ilişkin görüşlerde değişikliklere yol açmaktadır. Anket sonuçları değerlendirilirken, savaş sonrasında yapılan anket çalışmasının, savaşın hemen ardından uygulandığı dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte, genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Türkiye’nin Irak savaşı’nda müdahil olarak yer almamış olması, günler geçtikçe daha da memnuniyet verici olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, ABD ile ekonomik ilişkiler ve Irak’ta bağımsız bir Kürt Devleti kurulması riski açısından endişeler olduğu ifade edilmiştir.

Irak Savaşı konusunda bilgi almada, TV, gazete ve dergileri tercih eden öğrenci oranı %70’in üzerindedir. Bu sonuç, medyanın kanaat oluşturma ve yönlendirmedeki gücünü bir kez daha ortaya koymuştur. Ayrıca, Irak Savaşı konusunda hükümet üyelerinin ve üst düzey ordu mensuplarının demeçlerinin ilgiyle takip edildiği, yakın çevre içindeki sohbetlerin ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan çalışmaların kanaat oluşturmada etkili olduğu görülmüştür. Savaş

sonrasında konuya ilginin daha da arttığı tespit edilen bir diğer bulgudur.

KAYNAKLAR

- Akın, B., Yıldırım, İ.E., *Kategorik Verilerde Gizli Değişken Analizi ve Irak Savaşı Üzerine Bir Uygulama*. VI. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu. 29-30 Mayıs 2003, Ankara.
- Bartholomew, D.J. *Latent Variable Models and Factor Analysis*. New York: Oxford University Press, 1987.
- Bollen, K.A. *Structural Equations with Latent Variables*. New York: John Wiley & Sons, 1989.
- Clogg, C.C. *Latent Class Models*. In G.Arminge, C.C.Clogg, M.E.Sobel(Eds.), *Handbook of statistical modeling for the social and behavioral sciences*. (Ch. 6) New York: Plenum, 1995.
- DeMenezes, L.M. and Bartholomew, D.J. *New Development in Latent Structure Analysis Applied to Social Attitudes*. Journal of Royal Statistical Society, Series A, Vol. 159, Issue 2, 1996.
- Goodman, L.A. *Exploratory Latent Structure Analysis Using Both Identifiable and Unidentifiable Models*. Biometrika, Vol. 61, 1974.
- Haberman, S.J. *Loglinear Models for Frekans Tables Derived by Indirect Observation*. Annals of Statistics, Vol. 2, 1974.
- Hagenaars, J.A. *Loglinear Models with Latent Variables*. Newbury Park: Sage Publications, 1993.
- Heinen, T. *Latent Class and Discrete Latent Trait Models: Similarities and Differences*. California: Sage Publications, 1996.
- McCutcheon, A.L. *Latent Class Analysis*. Beverly Hills: Sage Publications, 1987.
- Sobel, M.E. *Causal Inference in Latent Variable Models*. In A.V.Eye & C.C. Clogg(Eds.) *Latent variable analysis: Applications for developmental research*. California: Sage Publications, 1994.